

УДК 343.132:343.353

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.30>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ СУДДЯМИ

Ціпотан Ю.П.,

*аспірант кафедри криміналістичного забезпечення**та судових експертиз**Національної академії внутрішніх справ*

ORCID: 0009-0004-1953-9206

Ціпотан Ю.П. Особливості проведення обшуку під час розслідування кримінальних корупційних правопорушень, вчинених суддями.

У статті досліджено криміналістичні та процесуальні особливості проведення обшуку під час розслідування кримінальних корупційних правопорушень, вчинених суддями. Зазначено, що ефективне розслідування кримінальних корупційних правопорушень, вчинених суддями, потребує застосування комплексу кримінально-процесуальних та криміналістичних засобів, серед яких важливе місце посідає обшук як одна з найбільш результативних слідчих (розшукових) дій. Встановлено, що під час розслідування таких правопорушень обшук спрямований на виявлення та вилучення предмета неправомірної вигоди, документів, електронних носіїв інформації, грошових коштів, цінностей та інших матеріальних об'єктів, які можуть мати доказове значення у кримінальному провадженні. Проаналізовано положення кримінального процесуального законодавства України щодо правових підстав та порядку проведення обшуку. Особливу увагу приділено специфіці проведення обшуку у кримінальних провадженнях, вчинених суддями, яка зумовлена їхнім особливим правовим статусом, необхідністю забезпечення гарантій незалежності судової влади та дотримання процесуальних гарантій прав і свобод людини. Розглянуто основні етапи підготовки та проведення обшуку, а також тактичні прийоми, що застосовуються під час цієї слідчої дії. Запропоновано систематизацію тактичних особливостей проведення обшуку за основними етапами: підготовчим, організаційним, початковим, основним та завершальним. Визначено основні проблеми, що виникають під час проведення обшуків у кримінальних провадженнях щодо суддів, зокрема складність отримання дозволу на проведення обшуку, ризик витоку інформації, можливість знищення доказів та необхідність дотримання гарантій незалежності судової влади. Запропоновано напрями удосконалення криміналістичного забезпечення проведення обшуку, серед яких підвищення рівня спеціалізації слідчих і детективів, розширення використання спеціальних знань, удосконалення методичних рекомендацій щодо тактики проведення цієї слідчої дії та активніше застосування сучасних криміналістичних технічних засобів. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі криміналістичних та процесуальних особливостей проведення обшуку у кримінальних провадженнях щодо суддів, а також у формулюванні пропозицій щодо вдосконалення тактики проведення цієї слідчої дії.

Ключові слова: корупція, суддівська корупція, кримінальне провадження, розслідування корупційних злочинів, криміналістична тактика, обшук, види обшуку.

Tsipotan Y.P. Peculiarities of conducting a search during the investigation of criminal corruption offenses committed by judges.

The article examines the forensic and procedural features of conducting a search during the investigation of corruption-related criminal offenses committed by judges. It is noted that the effective investigation of corruption offenses committed by judges requires the application of a comprehensive set of criminal procedural and forensic tools, among which the search occupies an important place as one of the most effective investigative (search) actions.

It has been established that during the investigation of such offenses a search is aimed at detecting and seizing objects of undue advantage, documents, electronic data carriers, cash, valuables and other material objects that may serve as evidence in criminal proceedings. The provisions of the criminal procedural legislation of Ukraine concerning the legal grounds and procedure for conducting a search have been analyzed.

Particular attention is paid to the specific features of conducting searches in criminal proceedings involving judges. These features are обусловлені their special legal status, the necessity to ensure

guarantees of judicial independence, and the requirement to comply with procedural safeguards for the protection of human rights and freedoms.

The main stages of preparation and conduct of a search, as well as tactical techniques used during this investigative action, are considered. A systematization of the tactical features of conducting a search according to its main stages is proposed, namely: preparatory, organizational, initial, main and final stages.

The main problems arising during searches in criminal proceedings against judges are identified, including the difficulty of obtaining judicial authorization for a search, the risk of information leakage, the possibility of destruction of evidence, and the need to ensure guarantees of judicial independence.

The study proposes directions for improving the forensic support of search activities, including increasing the level of specialization of investigators and detectives, expanding the use of specialized knowledge, improving methodological recommendations regarding search tactics, and enhancing the use of modern forensic technical means.

The scientific novelty of the research lies in the comprehensive analysis of forensic and procedural features of conducting searches in criminal proceedings involving judges, as well as in the development of proposals aimed at improving the tactics of this investigative action.

Key words: corruption, judicial corruption, criminal proceedings, investigation of corruption crimes, forensic tactics, search, types of search.

Постановка проблеми. Корупція у судовій системі є однією з найбільш небезпечних форм корупційних проявів, оскільки вона безпосередньо впливає на реалізацію принципу верховенства права та довіру суспільства до правосуддя. Наявність корупційних ризиків у діяльності суддів створює загрозу ефективному функціонуванню правової держави, сприяє формуванню практики безкарності та негативно впливає на реалізацію прав і свобод людини.

У сучасних умовах боротьба з корупцією в судовій системі потребує застосування ефективних кримінально-процесуальних та криміналістичних механізмів.

Під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених суддями, останні зазвичай вживають заходів для приховування предмета неправомірної вигоди, важливих документів та інших речових доказів, пов'язаних із кримінальним правопорушенням. Для вирішення цих завдань (пошук потенційних речових доказів) доцільним є проведення обшуку, який належить до числа першочергових слідчих (розшукових) дій.

Обшук є однією з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, спрямованих на виявлення та вилучення предметів і документів, що можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні. Водночас проведення обшуку щодо суддів має низку специфічних особливостей, зумовлених їхнім правовим статусом, гарантіями незалежності судової влади та необхідністю дотримання процесуальних гарантій.

Особливості проведення обшуку у кримінальних провадженнях щодо суддів обумовлені необхідністю забезпечення гарантій незалежності судової влади. У таких випадках особливого значення набуває судовий контроль за проведенням слідчих (розшукових) дій.

Мета дослідження – дослідження криміналістичних та процесуальних особливостей проведення обшуку під час розслідування кримінальних корупційних правопорушень, вчинених суддями, а також визначення напрямів удосконалення тактики проведення цієї слідчої дії.

Стан опрацювання проблематики. Питання криміналістичного забезпечення розслідування корупційних злочинів досліджували Л.І. Аркуша, Ю.О. Андрейко, А.Б. Балонь, Д.А. Бондаренко, М.В. Борусовський, Г.О. Гончарук, Н.В. Кимлик, О.О. Пунда, С.В. Олійник, Я.Є. Мишков, О.І. Ромців, О.В. Пчеліна, Р.Л. Степанюк, О.М. Таркан, В.М. Трепак, Е.О. Ушкаленко, А.В. Шевчишен, В.Ю. Шепітько, В.В. Тищенко, В.М. Тertiшник В.В. Шмітько, Д.О. Шумейко, М.Є. Шумило, К.О. Чаплинський, С.С. Чернявський, Ю.М. Черноус та інші науковці. Разом із тим, у науковій літературі недостатньо досліджено особливості тактики проведення обшуку саме у кримінальних провадженнях щодо суддів, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Корупція у судовій системі становить серйозну загрозу функціонуванню правової держави, оскільки вона підриває довіру суспільства до правосуддя та негативно впливає на ефективність боротьби зі злочинністю. Наукові дослідження підтверджують, що корупція у судовій владі призводить до зниження рівня правової визначеності та підвищує ризик безкарності посадових осіб. Ефективне розслідування кримінальних корупційних правопорушень, вчинених суддями потребує використання комплексу процесуальних інструментів, серед яких особливе значення має проведення обшуку. Саме під час обшуку можуть бути виявлені та вилучені предмети й документи, що мають доказове значення для кримінального провадження.

Обшук – це один із самостійних і найбільш складних інститутів кримінально-процесуального права, який входить до системи слідчих дій і який пройшов досить тривалий шлях становлення та розвитку [1, с. 197].

Відповідно до ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) обшук проводять із метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, здобутого внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. У КПК України обшук поділяється на: обшук житла (під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке перебуває у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення); обшук іншого володіння осіб; обшук особи» [2].

Варто погодитись з думкою Ю.О. Андрейка, який зазначає, що «головна мета обшуку – пошук предмета неправомірної вигоди, документів та інших доказів, що свідчать про розмір неправомірної вигоди; пошук даних про інших учасників злочинної діяльності, характер їх взаємовідносин, а також слідів підготовки, учинення і приховання злочину, опис майна, що підлягає конфіскації» [3, с. 163].

Обшук проводять на підставі ухвали слідчого судді. Для цього слідчий за погодженням із прокурором або прокурор звертаються до слідчого судді з відповідним клопотанням. До клопотання додають оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовують клопотання, а також витяг із ЄРДР щодо кримінального провадження, у межах якого подано клопотання. Клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК України, а також містити відомості про: 1) строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали; 2) прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук; 3) положення закону, на підставі якого виноситься ухвала; 4) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку; 5) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; 6) речі, документи або осіб, для виявлення яких проводиться обшук. Виготовляються дві копії ухвали, які чітко позначаються як копії (ст. 235 КПК України).

Підготовка до проведення обшуку є важливим етапом, від якого значною мірою залежить ефективність цієї слідчої дії. Під час проведення обшуку у кримінальних корупційних провадженнях, вчинених суддями потрібно враховувати низку специфічних факторів, серед яких: ризик витоку інформації; можливість знищення доказів; необхідність дотримання процесуальних гарантій.

Основними завданнями підготовчого етапу є: аналіз матеріалів кримінального провадження; визначення об'єктів пошуку; встановлення можливих місць знаходження доказів; формування слідчої групи; залучення спеціалістів.

Особливо важливим є залучення спеціалістів, оскільки значна частина доказів у корупційних кримінальних правопорушеннях може міститися на безпосередньо на предметі неправомірної вигоди (гроші тощо), документах, електронних носіях інформації. Пріоритетним завданням спеціаліста під час підготовки до обшуку у процесі розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень, вчинених суддею є підбір технічних засобів, засобів фото- відеофіксації тощо, що залежить від об'єкта обшуку та предметів пошуку.

Аналіз слідчої, судової практики, думок науковців та практиків, дає можливість перерахувати можливі технічні засоби, які використовуються під час проведення обшуків, а саме: препарат «Промінь – 1», препарат «Світлячок-М», люмінесцентні порошки, препарат «Сигнал», люмінесцентні воскові олівці, чорнила «Резидент», люмінесцентні фломастери; уніфікований комплект «ВК-1»; засоби освітлення як з автономним живленням, так і від мережі, ультрафіолетові освітлювачі та ін.; пошукові засоби (щупи, трали, магнітні шукачі-підйомники, металошукачі індукційного типу та ін.); різні інструменти загально-технічного призначення (лопати, кайла, сокири, пилки та ін.); універсальний набір засобів «Хабар-3», оснащений джерелами ультрафіолетового світла різної довжини випромінювання, спеціальним ліхтарем з ультрафіолетовим світлом, різноманітними засобами для пакування та ін. [3, с. 163; 4, с. 150].

Також необхідно врахувати, що обшук в обов'язковому порядку фіксують за допомогою аудіо- та відеозапису (ч. 10 ст. 236 КПК). Крім того, абзац 3 ч. 2 ст. 104 КПК передбачає, що запис, здійснений за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів під час проведення слідчим,

прокурором обшуку, є невід'ємним додатком до протоколу. Дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані в записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку й використані як доказ у кримінальному провадженні [2].

Після передачі предмета неправомірної вигоди та фіксації указаної події, залежно від особливостей конкретної слідчої ситуації належить провести його особистий обшук судді, а за необхідності – і обшуки у особи, яка надала неправомірну вигоду та посередника з метою виявлення предмета неправомірної вигоди, його упаковки або їх частин, документів або інших об'єктів, що матимуть доказове значення. Безпосередньо перед обшуком або при його проведенні за суддею необхідно уважно стежити, щоб запобігти ситуації, коли той зможе звільнитися від предмета злочину. Якщо предмет злочину був оброблений люмінесцентним фарбником, то руки судді, кишені, інші частини його тіла та вбрання належить ретельно оглянути.

У розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень важливу роль відіграє Національне антикорупційне бюро України. Слушно зазначити, що у межах кримінальних проваджень детективи НАБУ проводили обшуки у: приміщеннях судів; службових кабінетах суддів; місцях проживання суддів (квартира, дача, автомашина, гараж та ін.), а також за місцем проживання близьких йому осіб.

Обшуки в помешканні, службовому кабінеті, тощо повинні проводитися раптово, щоб унеможливити приховування предметів і документів. За наявності підстав вважати, що окремі предмети й документи, які викривають ту чи іншу особу в протиправних діях, є в її родичів або близьких, необхідно провести обшуки й у них.

Варто наголосити, що обшуки найчастіше проводяться в умовах конфліктних ситуацій. Для того, щоб обшуки в помешканнях, за місцем роботи або в іншому місці пройшли успішно, потрібно їх ретельно готувати. Підготовка включає: збір інформації про місце проведення обшуку, про осіб, які можуть там перебувати, розшукувані предмети й документи; підбір осіб, які входять до групи обшуку; оснащення необхідними засобами пошуку й фіксації ходу і результатів обшуку, засобами зв'язку між членами групи, що проводять обшуки одночасно в різних місцях, тощо.

Найбільш типовими предметами пошуку є: гроші, цінності, виражені в будь-якому вигляді; документи, тощо. Для виявлення предмета неправомірної вигоди, тобто грошових коштів, цінностей і майна, нажитого злочинним шляхом, предметів і документів, що свідчать про вчинення суддею певних дій (допущення бездіяльності), проводиться обшук, який, як правило, завершується накладенням арешту на майно з метою забезпечення можливої його конфіскації. Відповідно до ч. 3 ст. 170 КПК арешт може бути накладено на нерухоме і рухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковому вигляді, цінні папери, корпоративні права, які перебувають у власності підозрюваного, обвинуваченого.

Особливостями обшуку є: складність виявлення доказів, тому що матеріали, які компрометують суддю, як правило, ховаються в різні предмети, книги, папки, схованки, маскуються; необхідність особливо уважно оцінювати усі виявлені предмети, документи, особисті записи, що можуть мати зашифрований характер.

Під час обшуку обов'язково вилучають гроші, передані як предмет неправомірної вигоди, зразки хімічних препаратів, ватні тампони зі змивами з поверхні долонь рук підозрюваного та поверхні його робочого стола, рукавички, за допомогою яких оглянуто гроші, мобільні термінали підозрюваних і свідків, сім-картки, карти пам'яті, носії з відеозаписами [5, с. 154].

У розрізі проведеного дослідження пропонуємо узагальнену інформацію щодо тактичних особливостей проведення обшуку під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених суддями (таблиця 1).

Таблиця 1. Тактика проведення обшуку у кримінальних провадженнях, вчинених суддями

Етап	Основні дії	Тактичні прийоми	Очікуваний результат
Підготовчий	аналіз матеріалів	використання оперативної інформації	визначення об'єктів пошуку
Планування	формування слідчої групи	залучення спеціалістів	ефективна організація
Початок	пред'явлення ухвали	відеофіксація	забезпечення законності
Основний	пошук доказів	криміналістична техніка	вилучення доказів
Завершальний	протоколювання	фото- та відеофіксація	процесуальна фіксація

За результатами аналізу теоретичних та наукових розробок пропонуємо окреслити основні проблеми проведення обшуків та напрями удосконалення.

Серед основних проблем проведення обшуків можна виділити: складність отримання дозволу на обшук; ризик витоку інформації; можливість знищення доказів; необхідність забезпечення незалежності суддів.

Для підвищення ефективності проведення обшуків доцільно зазначити наступні напрями удосконалення: розширити спектр тактичних питань щодо використання спеціальних знань під час проведення обшуків; підвищити рівень спеціалізації слідчих; удосконалити методичні рекомендації.

Висновки. Обшук є одним із ключових інструментів розслідування кримінальних корупційних правопорушень, вчинених суддями. Обшук має примусовий характер і займає особливе місце в системі слідчих (розшукових) дій. Знання тактичних прийомів під час проведення обшуку, їх правильне застосування з урахуванням особливостей у кожному конкретному випадку проведення обшуку дозволять суттєво підвищити результативність цієї слідчої дії. Результативність обшуку залежить від уміло проведеної підготовки та залучення необхідних сил і засобів, що полягає в правильному виконанні таких завдань: визначення оптимальної дати та часу проведення обшуку; побудови тактики проведення обшуку залежно від характеру протиправних дій, кількості фігурантів та місць проведення обшуку; підбору технічних засобів, засобів фото- відеофіксації тощо; отримання максимальної інформації про об'єкт обшуку; визначення кола учасників обшуку. Також, доцільно зазначити, що ефективність цієї слідчої дії залежить від: належної правової регламентації; професійної підготовки слідчих (детективів); використання сучасних криміналістичних методів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Осипенко І.П., Мишаста К.Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. *Аналітично-порівняльне правознавство*. С. 196-200. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.36>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 09.03.2026).
3. Андрейко Ю.О. Проведення обшуку під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Право і суспільство*. № 2. Частина 2 2017. С. 161-167. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/2_2017/part_2/35.pdf.
4. Томма Р.П., Шмітько В.В. Особливості використання спеціальних хімічних речовин та інших засобів оперативно-розшукової діяльності під час документування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 147–152. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/24036>.
5. Ціпотан Ю.П. Деякі організаційно-тактичні засади проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних корупційних правопорушень, вчинених суддями. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 36 (75) № 2 2025. С. 151-156. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.2/21>.
6. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: навчальний посібник. / С.С. Чернявський, В.Г. Дрозд, А.П. Запотоцький, Ю.М. Чорноус, Л.В. Гаврилук та ін.]. Київ: 7БЦ, 2023. 252 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 1.03.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026